

Потапова Алла Геннадіївна
кандидат географічних наук,
доцент кафедри економічної та соціальної географії,
Східноєвропейського національного університету імені Лесі України

Краснопольська Надія Володимирівна
кандидат географічних наук,
доцент кафедри економічної та соціальної географії,
Східноєвропейського національного університету імені Лесі України

Шеремета Іванна Анатоліївна
магістр кафедри економічної та соціальної географії,
Східноєвропейського національного університету імені Лесі України

Потапова Алла Геннадиевна
кандидат географических наук,
доцент кафедры экономической и социальной географии
Восточноевропейского национального университета имени Леси Украины

Краснопольская Надежда Владимировна
кандидат географических наук,
доцент кафедры экономической и социальной географии,
Восточноевропейского национального университета имени Леси Украины

Шеремета Иванна Анатольевна
магистр кафедры экономической и социальной географии,
Восточноевропейского национального университета имени Леси Украины

Potapova A. G.
Ph. D. in geography, associate professor
Eastern European National Lesya Ukrainka University

Krasnopsky N. V.
Ph. D. in geography, associate professor
Eastern European National Lesya Ukrainka University

Sheremeta I. A.
Master East European National Lesya Ukrainka University

Наукові підходи до формування та функціонування фінансового потенціалу регіону

Анотація. Розглянуто методологічні засади дослідження чинників формування, використання та відтворення фінансового потенціалу регіону та його складових з метою розробки методики та проведення аналізу по виявленню резервів підвищення ефективності його використання. Проведено аналіз основних складових фінансового потенціалу регіону.

Ключові слова: потенціал, фінансовий потенціал, інвестиційно-інноваційний потенціал, регіон.

Потапова А. Г., Краснопольська Н. В., Шеремета І. А. Научные подходы к формированию и функционированию финансового потенциала региона.

Рассмотрены методологические основы исследования факторов формирования, использования и воспроизводства финансового потенциала региона и его составляющих с целью разработки методики и проведения анализа по выявлению резервов повышения эффективности его использования. Проведен анализ основных составляющих финансового потенциала региона.

Ключевые слова: потенциал, финансовый потенциал, инвестиционно-инновационный потенциал, регион.

Potapova A. G., Krasnopsky N. V., Sheremeta I. A. Scientific approaches to formation and functioning of the financial potential of the region.

Methodological basis of the study of forming, use and reproduction factors related to the financial potential of the region and its constituents has been considered with a view to developing the methodology and conducting the analysis aimed at discovering ways of increasing its efficiency. The analysis of main components of the financial potential of the region has been conducted.

Key words: potential, financial potential, investment and innovative potential, region.

Постановка проблеми. Фінансова нестабільність регіонів посилює роль регіональних фінансів та їх сферу застосування. Питання примноження та зростання фінансових можливостей регіону, підвищення їх ефективності набувають особливої ваги.

Фінанси регіону, як один із головних інструментів соціально-економічної політики, сприяють розвитку виробництва, росту зайнятості населення, залученню інвестицій тощо. З максимальним соціально-економічним ефектом фінансовий потенціал можливо формувати та використовувати за допомогою формування фінансових відносин. Дана проблема потребує як теоретичного, так і практичного вирішення. Для забезпечення економічної стабільності в регіоні важливе значення має порядок формування, використання фінансових ресурсів та контроль за діями з їх використання. Саме тому, при всій складності

й багатоаспектності регіональної проблематики, одним з найбільш важливих сучасних напрямків аналізу є розробка науково-методичних підходів до формування фінансового потенціалу регіону та ефективності його використання.

На сьогоднішній день суті та особливостям регіональних фінансів приділяється значно менше уваги, ніж проблемам загальнодержавних фінансів, не сформовано чітких підходів до розуміння поняття «фінансовий потенціал регіону» та системи оціночних показників. У зв'язку з цим тема, присвячена дослідженню фінансового потенціалу регіону та ефективності його використання, є актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Фінансовий потенціал регіону є головним інструментом реалізації регіональної соціально-економічної політики регіону, що забезпечує його стабільний розвиток шляхом сприяння розвитку виробництва, росту зайнятості населення, залученню інвестицій в економіку регіону тощо. Питанню дослідження поняття «фінансовий потенціал» приділяють увагу велика кількість провідних вітчизняних вчених. Саме територіальному розміщенню фінансових ресурсів та взаємозв'язку із формуванням фінансового потенціалу регіонів приділяють увагу З. В. Герасимчук [2], Л. О. Петкова, С. С. Шумська [9], В. П. Ходаківська. Такі вчені, як: В. П. Вишневський, С. Д. Герчаківський, Т. І. Єфименко, С. В. Каламбет [4], П. В. Мельник, Л. М. Шаблиста досліджують вплив податкової політики на формування фінансового потенціалу регіону. А участь інститутів фінансового ринку в акумулюванні і регіональному перерозподілі фінансових ресурсів детально розглядали О. І. Барановський, С. В. Богачов, О. В. Дзюблюк, В. В. Корнєєв, Б. Л. Луців, І. О. Лютий, С. В. Науменкова та ін. У працях Возняка Г. В. [8], Бороноса В. Г. [1], Козоріза М. А. [8], Шумської С. С. [9] розкривається зміст фінансового потенціалу як соціально-економічної категорії з його важливими складовими, які за умови їх ефективного використання забезпечують стабільний розвиток регіону. У працях Каламбета С. В. [4], Мельника П. В., Тарангул Л. Л. розглянуті питання

впливу фіскальної політики на формування та використання фінансового потенціалу регіону.

У фінансовій літературі визначення поняття «фінансового потенціалу» часто змішується з поняттями бюджетного, податкового або інвестиційного потенціалів. У своєму дослідженні Т. В. Дороніна фінансовий потенціал розглядає як обсяг засобів, які об'єктивно можуть бути використані у створенні валового регіонального продукту у забезпеченні населення усіма соціально-економічними благами.

О. Б. Кушхов та Ю. А. Корчагін [5] фінансовий потенціал регіону розглядають як сукупність регіональних грошових фондів, склад, структура і кількісна оцінка яких визначають особливості регіонального розподілу суспільного продукту і можливості внутрішнього фінансування всіх сфер діяльності в регіоні.

А. Г. Загородній та Г. Л. Вознюк стверджують, що на рівні регіону чи адміністративно-територіальної одиниці фінансовий потенціал являє собою загальний обсяг фінансових ресурсів, що утворюється за рахунок усіх джерел у межах адміністративно-територіальної одиниці – області, району, міста, села, селища.

Більш широко дає визначення фінансового потенціалу С. С. Шумська, яка розглядає фінансовий потенціал на рівні країни чи великого економічного району і розуміє під цим поняттям сукупність фінансових ресурсів (що є у наявності та які можуть бути мобілізовані) усіх сфер та ланок фінансової системи, що утворюються за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел, а також коштів і ресурсів із джерел, які з різних причин є недоступними чи незадіяними в межах часового періоду розгляду, що в цілому характеризують фінансові можливості як окремих суб'єктів економіки, так і країни загалом [9].

Однак серед авторів немає єдиної точки зору щодо сутності та складу фінансового потенціалу регіону і, як наслідок, алгоритму його оцінки та управління, що і обумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямку.

Виділення раніше невирішених частин загальної проблеми. На сьогоднішній день суті та особливостям регіональних фінансів приділяється значно менше уваги, ніж проблемам загальнодержавних фінансів, не сформовані чіткі підходи до розуміння поняття «фінансовий потенціал регіону» та системи оціночних показників.

Ціль статті. Дослідити наукові підходи до формування та функціонування фінансового потенціалу регіону.

Виклад основного матеріалу. Зміна сутності поняття „Фінансовий потенціал регіону” (ФПР) відбувається під впливом соціально-економічних чинників і під їх впливом визначається процес економічного розвитку регіону. ФПР є однією із складових частин економічного потенціалу регіону (ЕПР), який тісно взаємодіє з іншими його частинами: природно-ресурсним, виробничим та трудовим потенціалом. Займаючи одне із провідних положень, ФПР сприяє розвитку виробництва, росту зайнятості населення, залученню інвестицій тощо. Фінансовий потенціал регіону є головною складовою його ресурсної бази, основною умовою зміцнення фінансової забезпеченості регіону та оптимізації його ресурсної бази.

Структура, величина, особливості використання ФПР залежать від соціально-економічних умов території, а також і від суспільного розвитку. Фінансовий потенціал регіону (ФПР) – це сукупність власних і залучених ресурсів, спрямованих на ефективний соціально-економічний розвиток, що забезпечує фінансову стабільність і виконання стратегічно важливих для регіону завдань, а також можливостей залучення та використання цих ресурсів. ФПР визначається сукупністю джерел фінансових коштів, якими володіють регіональні органи влади, підприємства реального сектора економіки, фінансово-кредитні структури, домогосподарства та зовнішні джерела таких коштів. Головне місце в структурі ФПР займають фінансові ресурси суб’єктів регіону, які невід’ємно взаємодіють з фінансово-кредитною системою, бюджетним потенціалом та інвестиціями.

Складові фінансового потенціалу мають різний ступінь складності у формуванні, функціонуванні та використанні. Кожна з наведених вище складових має різні масштаби, різний рівень стабільності з позицій як обліку, так і взагалі отримання.

Усі складові фінансового потенціалу регіону залежать від багатьох факторів як економічного (нестача фінансових ресурсів, висока вартість нововведень, високий економічний ризик), так і неекономічного характеру (недостатня юридична ефективність законодавчих і нормативно-правових документів, нерозвиненість інноваційної інфраструктури, ринку технологій), які необхідно досліджувати.

Термін «фінансовий потенціал регіону» одні дослідники схильні розглядати як «сукупність регіональних грошових фондів, структура та кількісна оцінка яких визначають особливості регіонального розподілу суспільного продукту та можливості внутрішнього фінансування всіх сфер діяльності в регіоні». Інші ототожнюють його з «податковим потенціалом» і обмежують бюджетом та децентралізованими фондами, що залишаються в розпорядженні підприємств та організацій; розуміють як особливу форму відображення економічного потенціалу території тощо [4; 5].

При визначенні фінансового потенціалу найбільш поширеними є два підходи до визначення поняття «фінансовий потенціал регіону»: кількісний та якісний. При першому підході «фінансовий потенціал» розглядається з кількісної сторони і визначається як сукупність фінансових ресурсів, які знаходяться в межах певної територіальної одиниці або в межах певного суб'єкта та можуть бути використанні з метою виконання певних функцій. Другий підхід розглядає «фінансовий потенціал» з якісного боку і вбачає здатність або можливість використати наявні фінансові ресурси. Цей підхід передбачає використання наявного фінансового потенціалу, а вже потім його приріст через використання потенційних фінансових ресурсів [1].

Зміст «фінансовий потенціал» різними науковцями трактується по-різному. В окремих джерелах дане поняття ототожнюється з бюджетним,

податковим та інвестиційним потенціалом. Але науковий підхід дослідження фінансового потенціалу регіону передбачає необхідність обґрунтування його теоретичної моделі, що має не тільки найбільш повно відображати даний об'єкт, а й бути інструментом його поглибленого вивчення.

Концепція формування регіонального фінансового потенціалу спрямована на оптимізацію ресурсозабезпечення територіального економічного розвитку, підвищення результативності та конкурентоспроможності господарської діяльності регіону [4]. Найбільш оптимальною, на наш погляд, є структура фінансового потенціалу регіону, що представлена на рис. 1. Така позиція поглиблює уявлення щодо впливу окремих елементів на фінансовий потенціал регіону як економічну систему мезорівня.

Запропонована структура фінансового потенціалу регіону повинна включати усі названі елементи, причому нехтування будь-яким з них не дозволить розв'язати зміст цього різноаспектного поняття. Адже зростання фінансового потенціалу регіону залежить від фінансових результатів і можливостей фінансових ресурсів суб'єктів регіону, фінансово-кредитної системи, наповненості регіональних бюджетів, фінансової спроможності населення та залучених інвестицій.

Дослідження фінансового забезпечення регіону, його динамічного розвитку залежить від існуючих проблем формування фінансових ресурсів суб'єктів регіону (реальний сектор):

- обмеженість використання власних фінансових ресурсів підприємствами;
- дефіцит банківських кредитів для промисловості та сільського господарства; високі процентні ставки за кредитами; банкрутство комерційних банків;
- відсутність прозорості структури управління;
- незадовільний інвестиційний клімат; незахищеність прав інвесторів;
- високий рівень тінізації економіки;
- бюджетний дефіцит;

- відсутність єдиної узгодженої стратегії розвитку промисловості;
- нерозвиненість альтернативних джерел фінансування промисловості;
- недосконалість нормативно-правової бази;
- невідповідність фінансової звітності міжнародним стандартам.

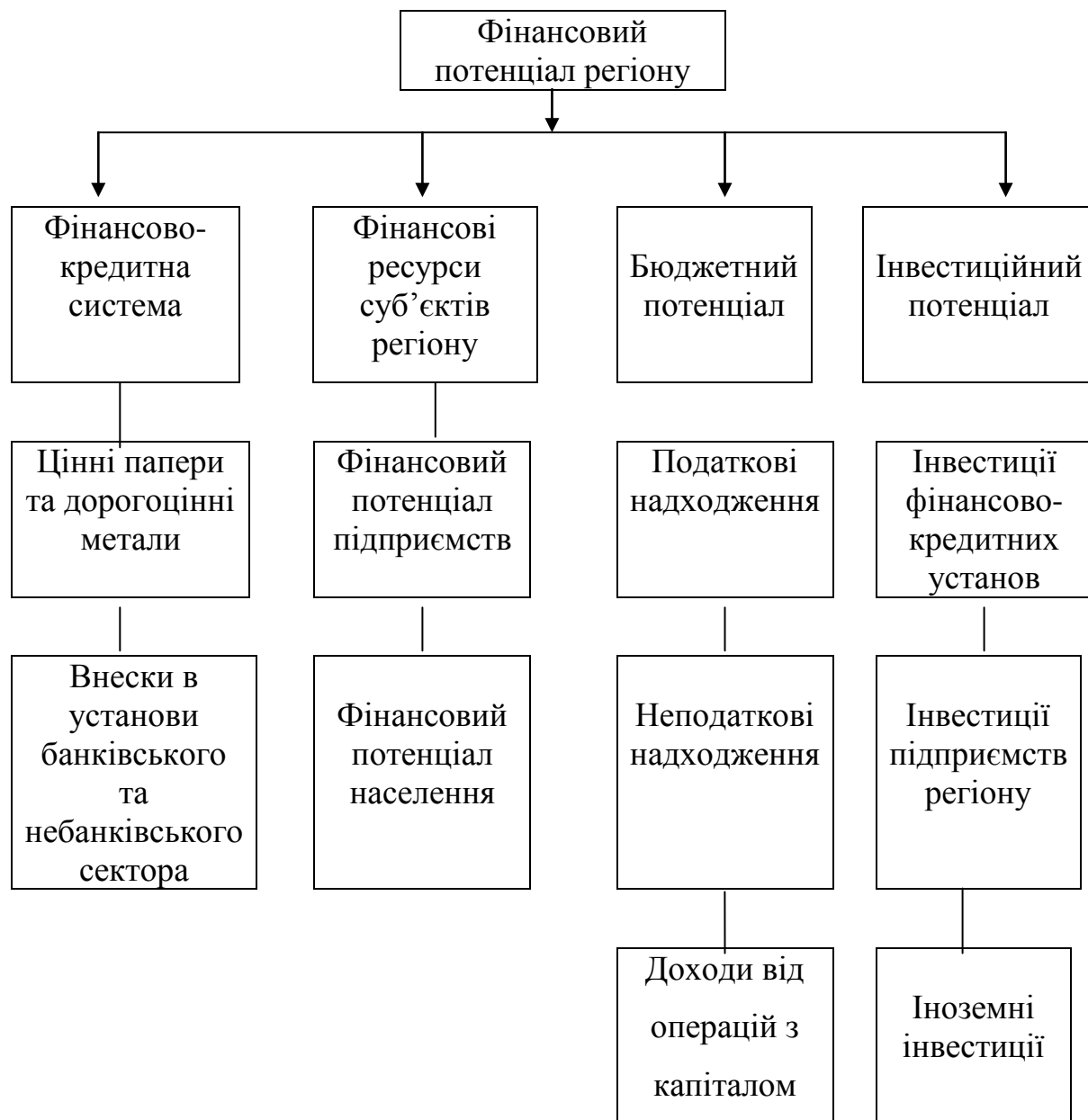

Рис. 1. Складові елементи фінансового потенціалу регіону

Таким чином, питання формування та використання фінансового потенціалу реального сектора економіки регіону, ефективного управління фінансовими потоками, пошук потенційних резервів, а також розробка дієвих механізмів мобілізації та раціонального інвестування мають важливе

теоретичне та практичне значення. Процеси формування та використання фінансового потенціалу реального сектора доцільно вибудовувати на принципах ресурсного або результативного підходів, причому з позицій забезпечення власного розвитку та з позицій впливу на формування фінансового потенціалу регіону [6].

Фінансовий потенціал населення – забезпеченість населення регіону власними надходженнями від господарської діяльності та фінансовими ресурсами у вигляді вкладів, заощаджень і депозитів у банківській системі та інших фінансових установах.

Найбільш вагомими складовими фінансового потенціалу є податковий та бюджетний потенціал. Бюджетний потенціал території прямо залежить від її податкового потенціалу.

Бюджетний потенціал, як сукупність всіх економічних і нормативно-правових умов, сприяє отриманню максимально можливих доходів, які, в свою чергу, покривають нормативні витрати регіону, а також забезпечують їх цільове та ефективне використання. Його можна розглядати як дослідження рівня бюджетної забезпеченості регіону і розрахувати як співвідношення між розрахунковими податковими доходами на одного жителя, які можуть бути отримані зведеним бюджетом суб'єкта України, виходячи з рівня розвитку та структури економіки або податкової бази (податкового потенціалу) регіону та аналогічним показником у середньому за консолідованим бюджетом суб'єктів України з урахуванням структури населення, соціально-економічних, географічних та інших об'єктивних факторів та умов, що впливають на вартість надання одного і того ж обсягу державних послуг в розрахунку на одного жителя. Бюджетний потенціал має дві складові: зовнішню та внутрішню. Зовнішній бюджетний потенціал території – це можливість муніципальних органів влади здійснювати зовнішні запозичення для реалізації конкретних регіональних проектів та програм, а внутрішній бюджетний потенціал території – це доходи бюджету, які формуються внаслідок діяльності суб'єктів

господарювання, що зареєстровані на цій території, а також населення, що проживає на території цього регіону.

Розглядаючи бюджетний потенціал як елемент фінансового потенціалу території варто зазначити, що з метою підвищення рівня бюджетного потенціалу території необхідно розширити базу дохідної частини бюджету. Тобто закріпити за місцевими органами влади таку кількість податків та зборів, що даватимуть змогу самофінансувати обов'язки та функції, що покладені на крайову владу [1].

Податковий потенціал – це обсяг надходжень податків та зборів певної території або певного суб'єкта, обчислених відповідно до чинного законодавства, який напряду залежить від сукупного доходу на душу населення, рівня сукупних оподаткованих ресурсів та валового регіонального продукту. Отже, джерелами формування податкового потенціалу є: податкові фінансові ресурси; спроможність платників податків; податкові бази та ставки.

Інвестиційний потенціал регіону за економічним змістом розглядається як сукупність інвестиційних ресурсів суб'єктів господарської діяльності, що формують комплексну базу відтворення господарчої і соціальної сфери життєдіяльності регіону на інноваційній основі з метою забезпечення стійкого економічного зростання [10].

Сутність інвестиційного потенціалу є результатом ефективного використання потенційних можливостей підприємства і фактором його подальшого розвитку за рахунок здійснення інвестиційної діяльності.

Фінансовий потенціал фінансово-кредитної системи уособлюється з обсягом фінансових активів, що перебувають на їх рахунках та в довірчому управлінні. Кредити банків, що надаються суб'єктам господарювання і фізичним особам в регіоні, формують частково інвестиційний потенціал. Основним джерелом утворення інвестиційного потенціалу нефінансових підприємств і організацій є обсяги отриманого ними чистого прибутку.

Отже, інвестиційний потенціал визначає сукупну здатність підприємства, регіону здійснювати інвестиційну діяльність, причому ступінь інвестиційної

активності та ефективність інвестування детермінуються рівнем, або величиною, та мірою використання цього потенціалу.

Інвестиційний потенціал регіону визначається як ендogenous чинниками впливу: фінансово-економічним, виробничо-технологічним, управлінським, інноваційно-інтелектуальним, трудовим, інформаційним тощо, так і екзогенними чинниками, які зумовлені станом та характеристиками макросередовища, в якому знаходиться регіон.

Нами була розрахована структура фінансового потенціалу Волинської області за наведеними складовими (табл. 1).

За даними таблиці видно, що найбільшу питому вагу у фінансовому потенціалі протягом трьох років займав інвестиційний потенціал. Загальний обсяг капітальних інвестицій Волинської області в 2014 р. становив 2136,4 млн. грн. Нині спостерігається тенденція до скорочення їх обсягів на 11,9 млн. грн. (2013 р. – 3327,1 млн. грн.). Так, у 2011 році його частка становила приблизно 59 % і до 2011 року майже досягла 57 %. Найменшу питому вагу в цей період займав бюджетний потенціал регіону. Його значення коливалось в межах 17,0–22,2 % (2012 р – 3728,5 млн. грн, 2013 р – 4335, 0 млн. грн, 2014 р – 4697, 2 млн. грн). Приблизно чверть загального фінансового потенціалу становив ощадний потенціал населення області, проте з постійною спадною динамікою (з 21,4 % у 2012 до 21,1 % у 2014 році).

Таблиця 1

**Структура фінансового потенціалу Волинської області
за 2012–2014 рр. (%)***

№	Показник	Роки		
		2012	2013	2014
1.	Бюджетний потенціал регіону	19,0	17,1	22,2
2.	Інвестиційний потенціал регіону	59,6	65,0	56,7
3.	Фінансові ресурси суб'єктів регіону	21,4	17,9	21,1
4.	Фінансовий потенціал регіону	100	100	100

*Складено за даними Волинського обласного управління статистики

Висновки і пропозиції. Перед кожним регіоном постають завдання щодо формування фінансового потенціалу, джерел його надходження, пріоритетів розподілення та контролю ефективного його використання.

Ми схильні поділяти думку тих авторів, котрі вважають, що більшість регіонів України на сьогоднішній день не можна вважати самодостатніми. Однак, на наше переконання, це не означає що в них відсутній фінансовий потенціал. Дана проблема зосереджена в об'єктивних підходах до його оцінки та недостатності їх впровадження на рівні регіону.

Економічний та соціальний розвиток регіону залежить від достатнього обсягу фінансових ресурсів, що передбачає розробку зведеного балансу фінансових ресурсів. Але, регіональні органи влади не завжди зацікавлені в достовірному відображенні наявних фінансових ресурсів, адже існує можливість отримання додаткових фінансових надходжень із центрального бюджету.

Отже, перед регіональними органами влади, питання якісної оцінки потенційних та реальних можливостей ефективного управління фінансовими ресурсами регіону залишається актуальною. Серед авторів немає єдиної точки зору щодо сутності та складу фінансового потенціалу регіону, його оцінки та управління, тому дана проблема потребує додаткового вирішення.

Література

1. Боронос В. Г. Оцінка ролі фінансового потенціалу регіону в дослідженні стійкості економічного розвитку території / В. Г. Боронос // Вісник СНАУ. – 2011. – № 2 (31). – С. 76–85. – (Серія: Фінанси і кредит).

2. Герасимчук З. В. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону: Монографія / Герасимчук З. В., Вахович І. М. – Луцьк : ЛДТУ, 2002. – 248 с

3. Заблоцький Б. Економічна самодостатність регіону / Б. Заблоцький // Регіональна економіка. – 2001. – № 1. – С. 40–53.

4. Каламбет С. В. Бюджетне rischi и особенности их оптимизации на уровне регионов Украины / С. В. Каламбет // Бізнес Інформ. – 2013. – № 4. – С. 90–96.
5. Корчагин Ю. А. Региональная финансовая политика и экономика / Ю. А. Корчагин. – Ростов н/Д. : Феникс, 2006. – 284 с.
6. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник / Н. С. Краснокутська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
7. Покатаєва К. П. Теоретичні аспекти визначення категорій «Інвестиційний потенціал» та «Інвестиційна привабливість» [Електронний ресурс] / К. П. Покатаєва // Комунальное хозяйство городов : Науковотехнічний збірник. – 2007. – № 75. – С. 262–268. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/1542/>.
8. Фінансовий потенціал регіону: економічна суть та структура / М. А. Козоріз, Г. В. Возняк // Економічні науки. – Серія: Облік і фінанси. – 2011. – Випуск 8 (29). – Ч. 3. – Режим доступу: http://archive.nbuiv.gov.ua/portal/Soc_Gum/En_oif/2011_8_3/7.pdf.
9. Шумська С. С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки / С. С. Шумська // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 55–64.
10. Хістева О. В. Фінансовий потенціал регіону: теорія і практика [Електронний ресурс] / О. В. Хістева. – Економічні науки. – Серія: Облік і фінанси. – 2012. – С. 569–576. – Режим доступу: <http://trade.donnuet.dn.ua/download/2012/34/Histeva.pdf>